

ÜMMÎ SINAN TEKKESİ

nan Tekkesi 1804'ten itibaren bir Sinânî-Şâbânî tekkesi olarak 1925'e kadar faaliyetini sürdürmüştür. Bu dönemde Zekâi Tekkesi ve Zekâizâde Tekkesi adıyla anılmaya başlanan Ümmî Sinan Tekkesi'nin meşihati M. Zekâi Efendi'nin neslinden gelen, Zekâizâdeler diye tanınan şeyh ailesinin denetiminde kalmıştır. M. Zekâi Efendi'yi oğlu Şeyh Hasan Aziz Efendi izlemiş, daha sonra Hasan Aziz Efendi'nin oğlu Mustafa Zekâi Efendi, M. Zekâi Efendi'nin oğlu İbrâhim Şükrullah Efendi şeyh olmuştur. Âyin gününden ötürü "Cuma Tekkesi" adıyla bilinen Ümmî Sinan Tekkesi'nin hazîresi 1950'lerden itibaren ilginç bir dinî folklor tezahürünün odağı haline gelmiştir. Ramazan ayının ilk iftarında niyetlerinin gerçekleşmesi için adak adayan kişiler iftar saati yaklaşırken Oruç Baba adını verdikleri Şeyh Mustafa Zekâi Efendi'nin kabrinin çevresinde toplanmakta, akşam ezanının okunmasıyla beraber birbirlerine sirke, şeker, zeytin, hurma, su, simit gibi yiyecekler ikram ederek iftar etmektedir. Çoğunluğunu kadınların meydana getirdiği bu kalabalık her geçen yıl biraz daha artmakta, son yıllarda Kürkçü Bostanı sokağından taşarak çevredeki birçok sokağı doldurmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hâlen Âsitâne-i Atıyyede ve Civarında Vâki Olan Dergâh ve Zevâyâ ve Mahall-i Zikrullah, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1825, sıra nr. 21; *İstanbul Tekkeleri Listesi*, TSMA, nr. E. 1772, 3333, sıra nr. 23; *İstanbul Tekkeleri Listesi*, Süleymaniye Ktp., Zühdü Bey, nr. 489, vr. 5^a; Melekpaşazâde Kadri Bey, *Hankahnâme*, Süleymaniye Ktp., Nuri Arlasez, nr. 36, vr. 4^a, sıra nr. 2; *Sultan II. Mahmud'un Kızı Salihâ Sultan ile Tophane-i Âmirî Müşiri Halil Rifat Paşa'nın İzdüvâci Merasimindeki Davetlilerin Kaydına Mahsus Defter*, İÜ Ktp., İbnülemin, nr. 2802, vr. 19^a; *Âsitâne Tekkeleri*, s. 3; *Bandırmalizâde, Mecmûa-i Tekâyâ*, İstanbul 1307, s. 4; *Mecmûa-i Cevâmî*, I, 32-33; *1328 Senesi İstanbul Beldesi İhsâiyât Mecmuası*, İstanbul 1329, s. 22; Hüseyin Vassâf, *Seftne*, IV, 273; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşi), s. 37; Günay Kut – Turgut Kut, "İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergehname", *Türkische Miscellen: Robert Anhegger Armağanı*, İstanbul 1987, s. 221, beyit 77 (s. 236, nr. 103'te Eyüp'teki Ümmî Sinan Tekkesi ile karıştırılmıştır); M. Erol Kılıç, "Yedi Tepeli Şehrin Tekkeleri ve Muhyiddin Efendi'nin 'Tomâr-ı Tekâyâ'sı", *İstanbul Armağanı: Gündelik Hayatın Renkleri* (haz. Mustafa Armağan), İstanbul 1997, III, 269; Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf* (18. Yüzyıl), İstanbul 2003, s. 149-150; Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf* (19. Yüzyıl), İstanbul 2003, s. 199-200; Hatice Aynur, "Salihâ Sultan'ın Dügün Töreni ve Şenlikleri", *TT*, XI/61 (1989), s. 39; A. Azmi Bilgin, "Sinâniyye", *DİA*, XXXVII, 240-241; Ö. Tuğrul İnançer, "Sinanîlik", *DBİst.A*, VII, 6-8; a.mlf. – M. Baha Tanman, "Ümmî Sinan Tekkesi", a.e., VII, 338.

M. BAHÂ TANMAN

ÜMMÜ AMMÂR

(bk. SÜMEYYE bint HUBBÂT).

ÜMMÜ ATIYYE

(أُمّ عطية)

Ümmü Atıyye Nüseybe bint el-Hâris el-Ensâriyye (ö. 70/689-90 [?])

Kadın sahâbi.

Hadis râvilerinden Dubâa bint Hâris'in kardeşidir. Adı Nesîbe şeklinde okunmaya elverişli olduğu için onun Ümmü Umâre Nesîbe bint Kâ'b ile karıştırıldığı görülmektedir. Medineli ilk müslümanlardan olup hicretten hemen sonra Hz. Peygamber'in Medine'de kadınlardan bazı hususlarda söz aldığı, "kadınlar biati" diye bilinen biata katıldı. Biat sırasında Resûl-i Ekrem kadınlara ölümlerinin arkasından yüksek sesle ağlamamaları gerektiğini söyledi. Bunun üzerine Ümmü Atıyye, "kendi akrabasından biri vefat ettiğinde bir kadının bu şekilde ağladığını ve dolayısıyla onun iyiliğine karşılık vermesi gerektiğini, biattan sonra bu mümkün olamayacağı için de söz konusu kadından helâlik almak istediğini" dile getirdi. Resûl-i Ekrem ona bir şey söylemedi (veya "Git, izin al" buyurdu). Ümmü Atıyye gidip geldikten sonra Resûlullah'a biat etti (Buhârî, "Tefsîr", 60/3, "Ahkâm", 49; Müslim, "Cenâ'iz", 33; Nesâî, "Bî'at", 18). Hz. Peygamber'in sünnetine uyma konusundaki titizliğiyle dikkat çeken Ümmü Atıyye vefa, metanet, dirayet ve güzel ahlâk sahibi bir kadındı. Resûl-i Ekrem ile birlikte yedi gazveye katılarak cephe gerisinde hastalara baktı, yaralıları tedavi etti, mücahidlere yemek hazırlayıp su dağıttı, binek ve eşyaların gözetimini üstlendi (Müslim, "Cihâd", 142; Dârimî, "Cihâd", 30; İbn Mâce, "Cihâd", 35).

Ümmü Atıyye'nin Ehl-i beyt ile yakın ilişkisi vardı. Hz. Âişe ile sıkça görüşür, ona hediyeler gönderirdi. Hz. Peygamber'in kızları Zeyneb ve Ümmü Külsûm'un cenaze hizmetlerinde görev aldığı için, teçhiz ve tekfinle ilgili hükümler konusunda onun rivayet ettiği hadisler esas alınmıştır. Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra Basra'ya yerleşti; buradaki sahâbe ve tâbiîn bu hususla ilgili âdâb ve ahkâmı ondan öğrendi. "Cenazelerin arkasından yürümekten nehyedilmiştik, fakat bu bize kesin biçimde yasaklanmış değildi" sözüyle (*Müsned*, VI, 408; Müslim, "Cenâ'iz", 34-35; Ebû Dâvûd,

"Cenâ'iz", 40; İbn Mâce, "Cenâ'iz", 50) yasaklar arasında bir derece farkının bulunduğu işaret etmesi İslâm dinini iyi yorumlayan fakih sahâbilerden olduğunu göstermektedir. Kadınların özel hallerine dair hususlarda da bilgisine başvurulmuş bir hanımdı. Onun fıkıh bilgisini gösteren bir hadise de Hz. Peygamber'in zekât malı olarak kendisine gönderdiği bir koyunun etini Âişe'ye hediye etmesidir. Resûlullah sadaka ve zekât malından yemediği halde bu etten yemiş ve kendisine zekât verilen kişinin bunu başkasına hediye edebileceğini göstermiştir (Buhârî, "Zekât", 31, "Hibe", 7). Nitekim bu rivayet "Esbâbin değişmesi, a'yânın değişmesi hükmündedir" veya, "Bir şeyde sebep-i temellükün tebeddülü o şeyin tebeddülü makamına kâimdir" şeklinde ifadesini bulan kâide-i külliyye kaynak teşkil etmiştir. 70 (689-690) yılına kadar yaşadığı zikredilen Ümmü Atıyye (*Zehebî*, II, 318) çok hadis rivayet eden kadın sahâbilerden olup Enes b. Mâlik, İbn Sîrîn, Hafsa bint Sîrîn, Abdülmelik b. Umeyr, âzatlısı Ümmü Şerâhîl, torunu İsmâil b. Abdurrahman b. Atıyye ve Ali b. Akmer kendisinden hadis rivayetinde bulunmuştur. Ümmü Atıyye'nin *Kütüb-i Sitte* ile Ahmed b. Hanbelî'nin *el-Müsned*'indeki hadislerinin sayısı tekrarlarıyla birlikte 100'ü aşar.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, VI, 408; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 455-456; İbn Hibbân, *eş-Şikâat*, III, 423; İbn Abdülberr, *el-İstî'âb*, IV, 417, 471-472; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (nşr. Halil Me'mûn Şihâ), Beyrut 1418/1997, V, 473; Mizzi, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXV, 315-316; *Zehebî*, *A'lâmü'n-nübelâ*, II, 318; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 476-477; Ahmed Halil Cum'a, *Nisâ' min 'aşri'n-nübüve*, Beyrut 1412/1992, I, 169-177.

ZEKERİYA GÜLER

ÜMMÜ'l-BENİN

(أُمّ البنين)

Ümmü'l-Benîn bint Abdilazîz b. Mervân b. Hakem el-Ümeviyye (ö. 117/735)

Ömer b. Abdülazîz'in kız kardeşi,
I. Velîd'in hanımı.

I. (VII.) yüzyılın ortalarında Medine'de doğduğu tahmin edilmektedir. Babası Mısır Valisi Abdülazîz b. Mervân, annesi Hz. Ömer'in torunu Ümmü Âsım'dır. Baba bir erkek kardeşleri Ömer, Âsım, Ebû Bekir, Muhammed, Asbağ ve Süheyli; kız kardeşleri Ümmü Muhammed, Ümmü Süheyli, Ümmü Osman ve Ümmü'l-Hakem'dir. Daha çok Emevî Halifesi Ömer b. Abdülazîz'in